

Mgr Aleksander Hyżorek

Uniwersytet SWPS

ORCID: 0000-0003-0433-1643

e-mail: ahyzorek@swps.edu.pl

Czy konieczna jest instytucjonalizacja zawodu psychoterapeuty?

Is it necessary to institutionalise the psychotherapy profession?

Streszczenie

Rozważania podjęte w artykule dotyczą problematyki regulacji zawodu psychoterapeuty. Zagadnienie to przeanalizowane zostało przede wszystkim w celu ustalenia statusu prawnego wskazanego zawodu *de lege lata*. Poczynione ustalenia potwierdziły brak istnienia regulacji w tym zakresie. Skutkiem tego była próba oceny, czy zawód ten może potencjalnie spełniać determinanty wolnego zawodu, jak również czym ten zawód różni się od zawodów lekarza psychiatry oraz psychologa. Autor analizuje również zagadnienie wolności wyboru i wykonywania zawodu, a także prawnych możliwości ograniczenia tej wolności – oceniając przedstawione w treści rozporządzenie. W artykule opisano również badanie empiryczne, z którego wynika, że zdecydowana większość osób wykonujących zawód psychoterapeuty i biorących udział w badaniu udzieliła pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy polscy psychoterapeuci potrzebują prawnej regulacji tego zawodu. W rezultacie przeprowadzonej analizy opowiedziano się za potrzebą instytucjonalizacji zawodu psychoterapeuty oraz sformułowano wnioski *de lege ferenda* co do potencjalnego kierunku działań ustawodawcy oraz obszarów, które należałoby uwzględnić opracowując ustawę regulującą funkcjonowanie tego zawodu.

Słowa kluczowe

zawód psychoterapeuty, wolny zawód, wolność wyboru i wykonywania zawodu, ograniczenie wolności wyboru, instytucjonalizacja zawodu psychoterapeuty

JEL: K31, K23

Uwagi wprowadzające

Z roku na rok na całym świecie liczba pacjentów cierpiących z powodu różnego rodzaju zaburzeń psychicznych rośnie (Gromulska, 2010, s. 128). Badania epidemiologiczne pokazują, że od 1/4 do 1/3 osób w populacji w danym roku ma jakieś zaburzenia psychiczne (Kessler i in.,

Abstract

The considerations undertaken in the article concern the problem of regulation of the profession of psychotherapist. This issue has been analysed first of all in order to establish the legal status of the mentioned profession *de lege lata*. The findings confirmed the lack of regulation in this area. As a result, an attempt has been made to assess whether this profession can potentially fulfil the determinants of a free profession, as well as how this profession differs from the professions of a psychiatrist and a psychologist. The author also analyses the issue of freedom of choice and exercise of a profession, as well as the legal possibilities of limiting this freedom – assessing the regulation presented in the text. The article also describes an empirical study which shows that the vast majority of people practising psychotherapists and taking part in the study gave a positive answer to the question whether Polish psychotherapists need legal regulation of this profession. As a result of the analysis, there is an opinion that there is a need to institutionalize the profession of psychotherapist and there are *de lege ferenda* conclusions as to the potential direction of the legislator's actions and the areas that should be taken into consideration while drafting a law regulating the functioning of this profession.

Keywords

psychotherapy profession, free profession, freedom of choice and exercise of profession, restriction of freedom of choice, institutionalisation of psychotherapy profession

2005, s. 2515 i n.). Wyniki badań wskazują również, że co najmniej jedno zaburzenie psychiczne w ciągu życia można było rozpoznać u 23,4% osób w badanej populacji. Badanie pokazało, że w populacji osób w wieku 18–64 lat około 20–30% skarżyło się na takie problemy jak stany obniżenia nastroju i aktywności, przewlekły lęk, czy drażliwość (Szafrński, 2014, s. 11; Moskalewicz, Kiejna

& Wojtyniak, 2012, s. 269 i 267). Sytuacja ulegała jeszcze większemu pogorszeniu za sprawą pandemii COVID-19, a co za tym idzie istnieje potrzeba dodatkowego wsparcia psychicznego w związku z nią (Babicki & Mastalerz-Migas, 2021, s. 11). Również z badań przeprowadzonych w 2023 r. wynika, że co trzeci uczeń (29,3%) ma podejrzenie depresji, a 41,9% badanych młodych ludzi przyznało, że w ich najbliższym otoczeniu ktoś mówił o samobójstwie, podjął próbę samobójczą lub odebrał sobie życie¹.

W związku z postępującymi problemami dotyczącymi zdrowia psychicznego, coraz częściej osoby ich doświadczające korzystają z profesjonalnej pomocy. Pomoc taka udzielana jest przede wszystkim przez lekarzy, psychologów oraz psychoterapeutów. Zgłaszający się po pomoc pacjenci chorują niejednokrotnie na choroby, które mogą prowadzić nawet do śmierci. Jedną z takich chorób jest bez wątpienia depresja, o której mówi się, że nieleczona jest śmiertelna, gdyż może zakończyć się samobójstwem (Hammens, 2006, s. 54). Uzasadniona wydaje się zatem teza, że zważając na delikatność oraz ważkość problemów dotyczących osób szukających pomocy w zakresie zdrowia psychicznego, osoby, które tej pomocy udzielają, muszą wykazywać się określonego rodzaju cechami oraz posiadać stosowne wykształcenie – adekwatne do problematyki.

W ostatnich latach ustawodawca wykazuje się ponadprzeciętną aktywnością w zakresie prawnego regulowania pracy – konkretnych zawodów – w szczególności medycznych. Przykładowo w 2022 r. zawodu ratownika medycznego (zob. ustawę z 1 grudnia 2022 r. o zawodzie ratownika medycznego oraz samorządzie ratowników medycznych, Dz.U. z 2022, poz. 2705), a w 2020 r. zawodu farmaceuty (zob. ustawę z 10 grudnia 2020 r. o zawodzie farmaceuty, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1873). Ponadto Sejm 16 czerwca 2023 r. uchwalił ustawę o niektórych zawodach medycznych, na mocy której uregulowano kolejnych 16 zawodów medycznych, które dotychczas stosownej regulacji nie miały², w tym m.in. zawód optometry, którego uregulowania domagano się od wielu lat (Wierzbicka, 2020, s. 292–304). Ustawodawca zdecydowanie mniejszy nacisk kładzie na zawody zapewniające ochronę zdrowia psychicznego, a bez wątpienia są one równie ważne i społecznie potrzebne – szczególnie patrząc na wyniki badań zaprezentowane powyżej i idącą za tym konieczność wsparcia osób potrzebujących.

Jak wskazano, pacjenci posiadający problemy dotyczące sfery zdrowia psychicznego po pomoc udają się do lekarzy, psychologów oraz psychoterapeutów. Celem niniejszego artykułu jest ustalenie statusu prawnego ostatniego z nich, tj. zawodu psychoterapeuty w obecnym stanie prawnym, jak również próba odpowiedzi na zakreśloną w tytule hipotezę – czy jest konieczna jego instytucjonalizacja.

Dla realizacji zarysowanego celu należy postawić następujące pytania badawcze: 1. Co należy rozumieć przez pojęcie wolnego zawodu i czy zawód psychoterapeuty może potencjalnie spełniać przesłanki uznania go za wolny zawód? 2. Czy ustrojodawca przewiduje ograniczenia w zakresie wolności wyboru i wykonywania zawodu? 3. Czy zawód psychoterapeuty jest *de lege lata* zinstytucjo-

nalizowany? 4. Czy można częściowo uregulować zawód psychoterapeuty np. w drodze rozporządzenia? 5. W przypadku negatywnej odpowiedzi na pytanie z pkt 3, czy taka instytucjonalizacja powinna mieć miejsce, a także w jakiej formie, na jakich zasadach? 6. Jakie są główne argumenty przemawiające za zinstytucjonalizowaniem tego zawodu w drodze ustawy? 7. Jaki zakres i przedmiot regulacji byłby konieczny?

Odpowiedzi na postawione pytania badawcze, zawarte w kolejnych częściach artykułu, pozwoliły na weryfikację postawionej hipotezy.

Artykuł ma charakter przyczynkowski tzn. sygnalizuje w nim dostrzeżoną przeze mnie potencjalną potrzebę instytucjonalizacji zawodu psychoterapeuty. Zagadnienie to, w celu wielopoziomowego i szerokiego dyskursu, wymaga jednak wykonania niezbędnych analiz i badań, które, z uwagi na ramy i przedmiot artykułu, nie zostaną tu zaprezentowane, a które będą przedmiotem moich dalszych prac.

Omawiane zagadnienie nie doczekało się dotychczas opracowania w piśmiennictwie. W zakresie metodologii przyjętej w niniejszej pracy wskazuję, że analizie poddano ustawodawstwo, literaturę przedmiotu oraz wyniki badań empirycznych. Zastosuję metodę dogmatyczną, analityczno-prawną, a także wykonam analizę instytucjonalno-prawną oraz statystyczną w ujęciu ilościowym – co do wyników badania empirycznego. Posiłkować się również będę poglądami orzecznictwa oraz wybranych przedstawicieli doktryny. Analizę piśmiennictwa oraz orzecznictwa przeprowadziłem za pomocą dostępnych systemów informacji prawnych.

Wolne zawody – próba zdefiniowania pojęcia

Przed przejściem do dalszych analiz należy ustalić, co oznacza pojęcie wolnego zawodu, jak również, czy istnieje jego legalna definicja. Rozważania te mają służyć temu, aby zweryfikować, czy w związku z podjętą w dalszej części artykułu problematyką sytuacji prawnej zawodu psychoterapeuty, może być on potencjalnie ujmowany w kategorii wolnego zawodu, a także czy wypełnia ewentualne determinanty uznania danego zawodu za wolny (o ile takie istnieją).

Jak wskazuje J. Borowicz, ustawodawca do tej pory nie wprowadził jednolitego, systemowego pojęcia wolnego zawodu³, nie definiuje go również w poszczególnych aktach prawnych odnoszących się do zawodów tradycyjnie kwalifikowanych w doktrynie jako wolne. Nie odwołują się one zatem ani do jednej, wspólnej, systemowej definicji „wolnego zawodu”, ani też nie zawierają jego odrębnych definicji odnoszonych wąsko do profesji objętych przedmiotem ich regulacji (Borowicz, 2020, s. 23). M. Kulesza wskazuje z kolei, że przedstawiciele wolnych zawodów tradycyjnie wykonują je na własny rachunek w sensie gospodarczym (lub przynajmniej tak było w przeszłości), a dzisiaj zaś ich charakter jest szczególny, przynajmniej w sferze deontologicznej (Kulesza, 2002, s. 26). Przytoczoną sferę deontologiczną rozumiem w ten sposób, że

normy etyki zawodowej danego wolnego zawodu – czynności, powinności i obowiązki regulowane są na mocy wewnętrznoorganizacyjnego dokumentu, którym przykładowo może być kodeks etyki. Oznacza to, że to środowisko danego zawodu może i powinno być zarazem samorządem zawodowym (art. 17 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.; Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja), który utworzony byłby na mocy aktu prawnego o randze ustawy.

J. Jacyszyn jako potencjalne cechy wolnego zawodu wymienia: kwalifikowane, szczególnie wykształcenie; specyficzne zasady wykonywania zawodu; niezależność zawodową; etos i misję wykonywania zawodu; sposób i stan zorganizowania; etykę zawodową; charakter wynagrodzenia odmienny od typowej zapłaty; tajemnicę zawodową; specyficzną odpowiedzialność cywilną, a także porządkową czy też korporacyjną; obowiązkową przynależność do samorządu zawodowego (Jacyszyn, 2015, s. 18). Wolnych zawodów nie kwalifikuje się zasadniczo w grupie zawodów świadczących usługi materialne, lecz jako typowe dla tych osób są usługi niematerialne (Jacyszyn, 2004).

Próżno szukać również aktu prawnego, w którym dokonano by kategoryzacji, który zawód wpisuje się w kategorię wolnych zawodów, a który nie. Również takiej kategoryzacji nie ma w odniesieniu do cech danego zawodu, które muszą wystąpić, aby ustawodawca np. opracował ustawę regulującą ten zawód. Zależy to zatem wyłącznie od dyskrejonalnej władzy prawodawcy. Co ciekawe, swego rodzaju wykaz wolnych zawodów, jednakże jedynie na użytek przepisów o spółce partnerskiej, opracowano w art. 88 ustawy z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.), (Szumański, 2012, s. 5). Zgodnie z tym przepisem, partnerami w spółce mogą być osoby uprawnione do wykonywania następujących zawodów: adwokata, aptekarza, architekta, fizjoterapeuty, inżyniera budownictwa, biegłego rewidenta, brokera ubezpieczeniowego, diagnosty laboratoryjnego, doradcy podatkowego, maklera papierów wartościowych, doradcy inwestycyjnego, księgowego, lekarza, lekarza denty, lekarza weterynarii, notariusza, pielęgniarki, położnej, radcy prawnego, rzecznika patentowego, rzeczoznawcy majątkowego i tłumacza przysięgłego. Przepis ten jest wyrazem pewnej konwencji. Ponieważ, jak ustalono powyżej, nie została przyjęta definicja wolnego zawodu, należało przyjąć inny sposób ustalenia, co jest, a co nie jest wolnym zawodem uzasadniającym partnerstwo w spółce partnerskiej (Kidyba, 2023) – czego dokonał ustawodawca.

Reasumując tą część rozważań należy wskazać, że prawodawca nie opracował (jak również takie prace nie trwają) aktu prawnego, w którym zostałby utworzony uniwersalny katalog wolnych zawodów, bądź określono by ewentualne cechy, których spełnienie warunkowałoby uznanie danego zawodu za wolny. Mając to na względzie, w aktualnym stanie prawnym o tym, czy dany zawód może być wolny decyduje dyskrejonalnie prawodawca – opracowując ustawy regulujące dany zawód, przy czym kryteria doboru przesłanek uznania danego zawodu za wolny wypracowane zostały dzięki dorobkowi doktryny prawniczej.

Wolność wyboru i wykonywania zawodu w Konstytucji

Stosownie do treści art. 65 ust. 1 Konstytucji, każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.

Jak wskazują, A. Sobczyk i K. Kulig, Konstytucja gwarantując wolność wyboru i wykonywania zawodu zapewnia ochronę zarówno na etapie podejmowania pracy, jak i późniejszego jej wykonywania. Człowiek powinien mieć swobodę (wolność) co do wyboru i kontynuowania wybranej aktywności zawodowej. Podobnie jak w przypadku innych wolności konstytucyjnych, wolność wyboru i wykonywania zawodu nie oznacza nieograniczonej swobody. Ustawodawca na podstawie konstytucyjnej delegacji może w sposób wyraźny określić przesłanki wymagane do wykonywania danego zawodu (Sobczyk & Kulig, 2016).

W orzecnictwie Trybunału Konstytucyjnego wskazuje się, że w odniesieniu do tzw. wolnych zawodów treścią wolności wykonywania zawodu jest stworzenie sytuacji prawnej, w której: po pierwsze, każdy mieć będzie swobodny dostęp do wykonywania zawodu, warunkowany tylko talentami i kwalifikacjami; po drugie, mieć będzie następnie rzeczywistą możliwość wykonywania swojego zawodu oraz – po trzecie, nie będzie przy wykonywaniu zawodu poddany rygorom podporządkowania, które charakteryzują świadczenie pracy. Jest jednak rzeczą oczywistą, że wolność wykonywania zawodu nie może mieć charakteru absolutnego i że musi być poddana reglamentacji prawnej, w szczególności gdy chodzi o uzyskanie prawa wykonywania określonego zawodu, wyznaczenie sposobów i metod (ram) wykonywania zawodu, a także określenie powinności wobec państwa czy samorządu zawodowego (wyrok TK z 19 października 1999 r., SK 4/99, OTK 1999, nr 6, poz. 119). Innymi słowy, konstytucyjna gwarancja wolności wykonywania zawodu nie tylko nie kłóci się z regulowaniem przez państwo szeregu kwestii związanych tak z samym wykonywaniem zawodu, jak i ze statusem osób zawód ten wykonujących, ale wręcz zakłada potrzebę istnienia tego typu regulacji, zwłaszcza, gdy chodzi o zawód zaufania publicznego, jakim jest, np. zawód adwokata. Oczywiście jest też, że takie regulacje mogą wprowadzać różnego rodzaju ograniczenia wolności wykonywania zawodu⁴.

Ustawodawca może określać przesłanki, których spełnienie będzie warunkowało możliwość podjęcia określonej pracy lub zawodu, jednak nie może to być uznanie arbitralne. Zastosowanie znajduje tutaj art. 31 ust. 3 Konstytucji. W myśl wskazanego przepisu ograniczenia mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź też ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób (Sobczyk & Kulig, 2016).

Należy zaznaczyć, że odstępstwa od zasady wolności wyboru zawodu oraz jego wykonywania także ma określać „ustawa”. Wyraz ten oznacza tu rodzaj aktu norma-

tywnego, a nie jedną ustawę (Bartoszewicz, 2014). W. Skrzydło również zauważa, że od zasady wolności pracy mogą istnieć wyjątki, ale tylko przewidziane w ustawie i mogą dotyczyć tylko określonych zawodów (Skrzydło, 2013). Powyższe wynika zarówno z treści art. 65 ust. 1 zd. 2, jak i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

W kontekście zasady wolności wyboru miejsca pracy, ustawodawca przewiduje wiele ograniczeń w zakresie możliwości nieskrępowanego wyboru i wykonywania zawodu. Przykładowo w odniesieniu do zawodu sędziego⁵, lekarza⁶, czy inżynierów budownictwa⁷. Ograniczenia te nakładane są jednak w drodze ustawy i polegają na wprowadzeniu obowiązku posiadania koniecznych kwalifikacji w celu wykonywania danych zawodów, a to z kolei jest zgodne z powołanymi powyżej przepisami ustawy zasadniczej (Banaszak, 2012).

Rekapitulując poczynione powyżej rozważania, jednoznacznie należy stwierdzić, że istnieje konstytucyjnie dopuszczona możliwość ograniczenia w zakresie swobody i wykonywania pracy. Ograniczenia te muszą być wprowadzone jedynie w drodze odpowiedniego aktu normatywnego – aktu rangi ustawowej, jak również muszą po ocenie proporcjonalności i analizie przez pryzmat klauzuli limitacyjnych uzasadniać ograniczenie w zakresie dostępu do ich wykonywania, np. uzasadniając to troską o zdrowie każdego człowieka (jak ma to miejsce w zakresie dostępu do wykonywania zawodów medycznych, albowiem w celu ich wykonywania należy posiadać wiedzę i predyspozycje, aby nie narazić żadnej innej osoby na utratę życia, bądź uszczerbek na zdrowiu). Jedynie taka formuła w zakresie ograniczenia wolności pracy jest dopuszczona przez ustrojodawcę.

Zawód psychoterapeuty w perspektywie *de lege lata*

Władza publiczna jest zobowiązana do zapewnienia należytej opieki zdrowotnej, w tym również w zakresie zdrowia psychicznego (art. 68 Konstytucji). Również ta sama władza musi opracować system opieki, dobrać odpowiednie narzędzia, jak również zapewnić wykształconą kadrę – przykładowo w zakresie zdrowia psychicznego – świadczącą profesjonalną pomoc psychologiczną. Władza musi mieć w tym zakresie na względzie istniejące potrzeby społeczeństwa, a patrząc na wyniki badań przytoczone we wstępie – potrzeby takie istnieją, a problem jest palący i nie należy go lekceważyć, szczególnie uwzględniając skutki, które może pociągać za sobą brak odpowiedniej pomocy.

Pomoc w zakresie ochrony zdrowia psychicznego świadczą bez wątpienia zarówno lekarze psychiatrzy, psycholodzy, jak i psychoterapeuci. Rola tych zawodów jest jednak zgoła inna. Przykładowo Ministerstwo Zdrowia i Narodowy Fundusz Zdrowia rozróżniają te zawody wskazując, że psychiatra stawia diagnozę i ustala plan terapeutyczny, czyli plan leczenia, także farmakologicznego; psycholog zajmuje się diagnozowaniem problemów za pomocą: pogłębionej diagnostyki osobowości oceny procesów poznawczych oceny dyspozycji psychicz-

nych, a psychoterapeuta zajmuje się przepracowaniem nasilających się problemów i trudności wywołujących zaburzenia psychiczne i somatyczne. Psychoterapia prowadzona jest według określonej metody i zawsze stanowi element planu terapeutycznego, czyli ustalonego planu leczenia⁸.

Spośród tych trzech zawodów najbardziej odległy względem pozostałych jest zawód lekarza psychiatry. Z kolei *prima facie* wydawać by się mogło, że zawód psychoterapeuty zbliżony jest do zawodu psychologa. Zawód psychologa co do zasady jest zinstytucjonalizowany, a to na mocy ustawy z 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1026). Ustawa ta weszła w życie 1 stycznia 2006 r. W tym zakresie należy oczekiwać – z samego faktu uchwalenia ustawy, która weszła w życie i nie utraciła następnie mocy obowiązującej – że przepisy aktu normatywnego są stosowane – również m.in. do osoby psychologa, czy samorządu zawodowego psychologów, którego osoby wykonujące zawód psychologa i psychologowie-stażysci stają się z mocy prawa członkami (art. 5 ust. 2). W rzeczywistości jednak samorząd psychologów jest wyjątkowy o tyle, że od momentu wejścia w życie ustawy nie zostały utworzone realne struktury samorządowe (Korczak-Kubalski, 2022, s. 232) – ustawa, która zatem pod względem prawnym obowiązuje prawie 20 lat, w rzeczywistości nie jest realizowana, a żadne struktury zawodowe psychologów nie zostały powołane i zawiązane⁹.

Niemniej w artykule (z uwagi na jego ramy) traktować chcę wyłącznie o zawodzie psychoterapeuty, który jest jeszcze innym, niż psycholog zawodem. Jaka jest zatem różnica pomiędzy psychologiem a psychoterapeutą? Przykładowo wg Polskiej Rady Psychoterapii, psychoterapeuta to absolwent specjalistycznego całonocowego podyplomowego szkolenia w psychoterapii trwającego co najmniej 4 lata, który może prowadzić psychoterapię z pacjentami o różnych diagnozach w formie psychoterapii indywidualnej, grupowej, małżeńskiej/par i rodzin¹⁰. Z kolei psycholog, to absolwent studiów psychologicznych, ukończonych uzyskaniem tytułu zawodowego magistra psychologii, przy czym jest to osoba, która w ramach studiów mogła realizować program specjalnościowy np. psychologii biznesu, bądź edukacyjnej, a nie najbardziej zbliżony do psychoterapii – psychologii klinicznej¹¹. Również w ocenie Polskiej Rady Psychoterapii psychoterapeuta to odrębna forma wykonywania działalności, niż zawód psychologa, psychologa klinicznego, lekarza psychiatry, specjalisty psychoterapii uzależnień, czy terapeuty środowiskowego¹².

W chwili obecnej próżno szukać aktu prawnego, w którym uregulowano by zawód psychoterapeuty. Zawód taki, pomimo tego, że jest wykonywany przez wiele osób, to nie istnieje na gruncie ustawowym, bowiem brak jest ustawy o zawodzie psychoterapeuty. W praktyce oznacza to, że tytuł zawodowy psychoterapeuty nie jest prawnie chroniony, a psychoterapię i świadczenie usług w zakresie ochrony zdrowia psychicznego może wykonywać każda osoba – również taka, która nie jest

zrzeszona w żadnym towarzystwie psychoterapeutycznym, a nawet taka, która nie posiada wykształcenia psychologicznego.

System prawny nie jest w tym zakresie jednak spójny. Z jednej strony brak jest ustawy zawodowej, która precyzowałaby kryteria podejmowania tego zawodu, a z drugiej prawodawca niekiedy posługuje się pojęciami, które wskazywałyby na to, że taki zawód może istnieć. Pojawia się on w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 227 ze zm.) pod numerem 229905 – psychoterapeuta przy kategorii specjaliści ochrony zdrowia gdzie indziej niesklasyfikowani. Prawodawca posługuje się także pojęciem osoby posiadającej certyfikat psychoterapeuty¹³.

Bardzo istotny z punktu widzenia opisywanego zagadnienia jest jednak nieco bardziej aktualny dla środowiska psychoterapeutów problem.

Minister Zdrowia na mocy swojego rozporządzenia z 20 czerwca 2023 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia (Dz.U. z 2023 poz. 1187) rozszerzył dziedziny mające zastosowanie w ochronie zdrowia, w których może być uzyskiwany tytuł specjalisty o również psychoterapię. We wskazanym akcie prawnym ustalono kierunki studiów, po których ukończeniu można przystąpić do szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie psychoterapii. Prawodawca wskazał, że są to kierunki: lekarski, lekarsko-dentystyczny, pielęgniarstwo, położnictwo, psychologia, pedagogika, praca socjalna, socjologia, resocjalizacja i nauki o rodzinie.

Przypomnieć w tym miejscu należy powyższe rozważania dotyczące zagadnienia wyboru pracy i jej wolności, a w szczególności dozwolonej formy ograniczeń w tym zakresie. We wskazanym rozporządzeniu, które weszło w życie 24 czerwca 2023 r. zawężono prawo do uzyskania tytułu specjalisty psychoterapeuty jedynie do absolwentów kilku kierunków studiów. Takie zawężenie traktować należy jako ograniczenie powyższej wolności wynikającej z art. 65 ust. 1 ustawy zasadniczej, zaś takie ograniczenie może być dokonane jedynie w formie ustawy i przy wystąpieniu odpowiednich okoliczności opisanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Opracowywanie tej materii w akcie wykonawczym już z samej zasady jest niedopuszczalne. O ile w mojej ocenie można mówić o spełnieniu pewnych ograniczeń w zakresie konstytucyjnych praw i wolności (konkretnie art. 65 Konstytucji) uzasadniając to troską o zdrowie pacjentów, o tyle nie jest spełnione podstawowe kryterium dotyczące wprowadzenia ograniczeń w drodze ustawy. Jak wskazuje M. Chmaj, zasada wyłączności ustawy sankcjonuje powszechną w państwach demokratycznych zasadę, że wyznaczenie granic konstytucyjnych wolności i praw może mieć miejsce tylko w ustawie, czyli w podstawowym akcie normatywnym o charakterze generalnym i abstrakcyjnym, powszechnie obowiązującym, uchwalanym przez organ posiadający władzę ustawodawczą (Chmaj,

2019, s. 75–76). Ograniczenie w drodze rozporządzenia *de facto* zamkniętego katalogu zawodów, które mogą uzyskać tytuł specjalisty psychoterapeuty – bez stosownej podstawy prawnej wynikającej z ustawy jest niezgodne z powołanym powyżej przepisem – abstrahując od zasadności doboru tychże kryteriów.

K. Ślęzak wskazuje, że przede wszystkim do ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu może dojść wyłącznie na podstawie ustawy, ale również że regulacje w tym zakresie muszą być jasne i precyzyjne, a niedopuszczalne są ograniczenia ogólne, czy też blanketowe (Ślęzak, 2022). Zaznaczyć również należy, że ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu, które były normowane na poziomie rozporządzenia, zostały uznane przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z przepisami ustawy zasadniczej. Miało to miejsce w odniesieniu do regulacji w rozporządzeniu, w którym przeprowadzenie konkursu dla kandydatów na aplikantów notarialnych uzależniono od minimalnej liczby wniosków (wyrok TK z 26 lipca 2004 r., U 16/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 70), czy stwierdzenia niekonstytucyjności unormowania ustawowego, które arbitralnie powierzało rozporządzeniu regulację kwestii określenia wymagań dotyczących kwalifikacji, od których ustawa uzależnia wykonywanie określonych czynności zawodowych (Wyrok TK z 5 grudnia 2007 r., K 36/06, OTK-A 2007, nr 11, poz. 154), (Ślęzak, 2022).

Należy również przypomnieć, że w okresie epidemii wirusa SARS-CoV-2 w orzecznictwie w znakomitej większości wskazywano, że żadne ograniczenia praw i wolności nie mogą następować w drodze rozporządzenia¹⁴. W piśmiennictwie również podawano, że niedopuszczalne jest wprowadzenie ograniczeń w drodze aktu podustawowego – rozporządzenia, albowiem dochodzi wówczas do regulowania zagadnień zastrzeżonych do unormowania wyłączenie w wyższym rzędzie akcie prawnym – ustawie (Kruszyńska-Kośmicka & Hyżorek, 2022, s. 120). Uwagi te odnoszą się również do ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu (art. 65 ust. 1 Konstytucji), których wprowadzenie w drodze rozporządzenia byłoby działaniem *ultra vires* ze strony prawodawcy.

Stan obecny (niezależnie od uwag dotyczących rodzaju aktu, w którym zostało to uregulowane) będzie prowadził do daleko idących nadużyć. Środowiska reprezentujące psychoterapeutów wskazują, że oczekują przyjęcia ustawy zawodowej, która w sposób kompleksowy będzie regulować proces ich przygotowania oraz wykonywania tego zawodu. To właśnie konkretna ustawa jest optymalną, popieraną przez środowisko psychoterapeutów formą uregulowania tej problematyki, która umożliwi uwzględnienie i odzwierciedlenie w przepisach prawa pełnej specyfiki pracy psychoterapeuty, a nie zmiana wprowadzona w drodze rozporządzenia¹⁵. 30 czerwca 2023 r. w stanowisku ponad 30 stowarzyszeń zrzeszających psychoterapeutów potępiono wprowadzoną przytoczonym powyżej rozporządzeniem Ministra Zdrowia regulację. W treści stanowiska podtrzymano dotychczas wyrażaną krytyczną ocenę oraz wskazano, że wprowadza-

dzenie specjalizacji nie uporządkuje tej dziedziny, a wręcz pogłębi chaos w obszarze psychoterapii finansowanej ze środków publicznych oraz w innych placówkach, w jakich jest ona stosowana (m.in. w oświacie, ośrodkach pomocy społecznej, organizacjach pozarządowych, praktykach prywatnych i ośrodkach)¹⁶.

De lege lata brak jasnych kryteriów warunkujących rozpoczęcie pracy jako psychoterapeuty prowadzi do wielu nadużyć. Są one przede wszystkim niekorzystne dla pacjentów (klientów). Zdarzają się dzisiaj sytuacje, w których jako psychoterapeuta pacjentów przyjmują osoby, które nie mają wykształcenia psychologicznego, jak również takie, które zamiast szkoły psychoterapii w określonym nuncie ukończyły kurs psychoterapii. Osoby takie nie muszą być zrzeszone w żadnym towarzystwie. Członkostwo w towarzystwach zrzeszających psychoterapeutów odbywa się obecnie na zasadzie dobrowoli. Tytuł zawodowy psychoterapeuty również w chwili obecnej nie korzysta z jakiegokolwiek ochrony prawnej, jak np. tytuł zawodowy adwokata¹⁷. Nie wspominając już o tym, że osoby świadczące dzisiaj psychoterapię nie podlegają jakimkolwiek zasadom tajemnicy zawodowej – nikt nie może wygzekwować od psychoterapeuty, że pozostawi w tajemnicy wszystko, co dowiedział się od pacjenta¹⁸.

W chwili obecnej przygotowania do rozpoczęcia wykonywania zawodu psychoterapeuty są przedmiotem samoregulacji środowiska psychoterapeutów, którzy są zrzeszeni w poszczególnych towarzystwach. Regulacje te są zawarte przepisach deontologicznych, które same przez się nie mają charakteru prawnego – obowiązującego *erga omnes*. Należą bowiem do niezależnego od prawa zbioru norm etycznych, natomiast etyka nie wymaga legitymacji legislacyjnej (Zacharzewski, 2011, s. 35). Takie kodeksy deontologiczne, które przybierają formę zbioru zasad etycznych opracowane zostały np. przez Sekcję Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego¹⁹, Polskie Towarzystwo Psychiatryczne²⁰, czy wspomnianą już powyżej Polską Radę Psychoterapii²¹.

Niemniej nawet jeżeli istnieją jakiekolwiek regulacje związane chociażby z podejmowaniem wykonywania zawodu psychoterapeuty, czy relacją psychoterapeuta–pacjent, to dokumenty takie mają charakter wewnątrzorganizacyjny, a nie są prawem powszechnie obowiązującym. Oznacza to, że daną normę regulaminu (np. odnoszącą się co do corocznego obowiązku szkoleń zawodowych) może naruszyć tylko i wyłącznie członek danej organizacji. Uczestnictwo w niej odbywa się również na zasadach dobrowolności. Oznacza to, że pomimo trudnego środowiska psychoterapeutów włożonego w ustalenie wewnętrznych zasad funkcjonowania danej instytucji, psychoterapeutą może nazywać się również osoba niezrzeszona w danej organizacji i nie jest to niezgodne z przepisami.

Pojawiające się w praktyce problemy związane ze świadczeniem psychoterapii są wielokrotnie sygnalizowane zarówno przez środowiska akademickie, jak i samo społeczeństwo (por. interpelacja nr 33903/VIII kadencja). W listopadzie 2022 r. zostały opublikowane wyniki przeprowadzonego na Uniwersytecie SWPS badania

empirycznego w grupie osób świadczących dzisiaj usługi psychoterapeutyczne. Badanie zatytułowane zostało: *Czy potrzebujemy prawnej regulacji zawodu psychoterapeuty? Badanie zapotrzebowania polskich psychoterapeutów na prawne uregulowanie ich działalności zawodowej* i co istotne wzięło w nim udział 630 uczestników, którzy deklarowali wykonywanie zawodu psychoterapeuty (Kubiak, Nahorska, Hyżorek & Michałowski, 2022). Spośród ww. grupy osób, aż 90% udzieliło pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy polscy psychoterapeuci potrzebują prawnej regulacji zawodu psychoterapeuty.

Zaznaczyć należy, że *prima facie* zawód psychoterapeuty spełnia wszystkie determinanty wolnego zawodu, które ustalone zostały powyżej. Jest to skutek osobistego i systematycznego wykonywania wewnętrznie spójnego zespołu czynności o charakterze intelektualnym, wymagających wysokich kwalifikacji (wiedzy i praktyki), w zamian za honorarium, a także zgodnie z zasadami etycznymi i deontologicznymi (Wojtczak, 1999, s. 82–83). Przyjmując, że zawód ten można nazwać zawodem zaufania publicznego, to mógłby on korzystać z ochrony, o której mowa w art. 17 Konstytucji. Zaufanie publiczne powinno być czymś realnie występującym i składać się nań powinno szereg czynników. Na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu (Sarnecki, 2016).

Uwagi na tle innych zawodów medycznych. Zakres potencjalnej regulacji

Przedstawiona powyżej teza o ustawowej konieczności uregulowania zawodu psychoterapeuty skłania do sformułowania pytania: jaki zakres regulacji byłby konieczny? Jak również: jakie argumenty były wskazywane przez ustawodawcę przy zasygnalizowanym regulowaniu zawodów medycznych w ostatnich latach.

Zaczynając od tego drugiego, projektodawca przygotowując przykładowo ustawę o zawodzie fizjoterapeuty wskazywał, że regulacje krajowe warunkują specjalne traktowanie niektórych zawodów specyfiką wykonywania tych zawodów – w przypadku zawodów medycznych akcentuje ich wyjątkowy charakter społeczny. Osoby wykonujące zawody medyczne muszą charakteryzować się szczególnymi cechami psychofizycznymi i moralnymi. Ponadto osoby wykonujące zawody medyczne powinny przestrzegać w sposób zorganizowany podnosić ustawicznie swoje umiejętności profesjonalne. Dotyczy je w sposób szczególny konieczność przestrzegania praw osoby cierpiącej (pacjenta) do intymności, współczucia czy zachowania tajemnicy zawodowej. Osoby wykonujące zawód medyczny muszą podlegać szczególnej odpowiedzialności zawodowej²².

Niezwykle trafny jest również pogląd, który wyrażony został w uzasadnieniu projektu ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów. Wska-

ziano, że psycholog dysponuje specyficznymi dla uprawianej przez siebie działalności metodami i narzędziami wymagającymi ochrony na mocy prawa, bowiem stosowane przez nich fachowców mogą przynieść nieodwracalne szkody indywidualne i społeczne. Tymczasem, zasady wolnego rynku przyczyniając się do komercjalizacji zawodu psychologa umożliwiły, osobom bez uprawnień zawodowych i wystarczających kompetencji, otwieranie gabinetów psychoterapii, pomocy psychologicznej, consultingu. Jest to sytuacja szkodliwa zarówno dla prestiżu zawodu, jak i dla osób korzystających z pomocy psychologów. Brak ustawy o zawodzie psychologa stwarza również szereg problemów związanych z wdrażaniem ustaw odwołujących się do tego zawodu. Kolejne regulacje prawne, których przepisy dotyczą zakresu działalności psychologów, nie uwzględniają bowiem specyfiki zawodu i jego odrębności²³.

Uważam, że oba przytoczone powyżej stanowiska w pełni oddają zamiysł regulowania zawodów medycznych i są relewantne również do opisywanego zawodu psychoterapeuty, za którego regulacją mogą przemawiać tożsame okoliczności. W szczególności przytoczone argumenty, które legły u podstaw uregulowania zawodu psychologa powinny znaleźć odzwierciedlenie w regulacji dotyczącej zawodu psychoterapeuty, gdyż ten wymaga regulacji z tych samych pobudek.

Powstaje zatem dodatkowe pytanie o zakres regulacji. Warto tutaj odpowiadając na pierwsze z wyartykułowanych powyżej pytań przywołać zmienioną gruntownie w 2020 r. niemiecką ustawę o zawodzie psychoterapeuty (Gesetz über den Beruf der Psychotherapeutin und des Psychotherapeuten, dalej: PsychThG²⁴). Ustawa ta podzielona jest na 7 rozdziałów (6 kreujących zasady wykonywania zawodu i 1 zawierający przepisy przejściowe), w których regulowane są: zasady przyznania prawa do wykonywania zawodu psychoterapeuty; studia warunkujące uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodu psychoterapeuty; uznawanie kwalifikacji zawodowych; zapłata za usługi (honorarium); podnoszenie kwalifikacji zawodowych i udział w szkoleniach; zadania i obowiązki samorządu zawodowego.

Przykładowo w § 1 ust. 1 PsychThG ustalono, że każdy, kto chce wykonywać psychoterapię pod tytułem zawodowym „Psychoterapeuta”, potrzebuje zezwolenia na wykonywanie zawodu „Psychoterapeuty”. Niemiecki ustawodawca wskazał również, że zatwierdzenie danej osoby jako psychoterapeuty, może nastąpić jeżeli kandydat do tytułu ukończył z wynikiem pozytywnym tok studiów warunkujący uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodu psychoterapeuty oraz zdał egzamin z psychoterapii, jak również nie dopuścił się czynu, który czyniłby go niegodnym lub nierzetelnym wykonywania zawodu, nie jest niezdolny zdrowotnie do wykonywania zawodu, a także posiada znajomość języka niemieckiego wymaganą do wykonywania zawodu (§ 2 ust. 1 PsychThG).

T. Fydrich w 2004 r. – 5 lat po wejściu w życie pierwszej ustawy o zawodzie psychoterapeuty w Niemczech – wskazywał, że konieczne jest dalsze dostosowanie ustawodawstwa społecznego w ramach wytycznych i porozu-

mień dotyczących psychoterapii. Ważne jest lepsze połączenie podstawowego szkolenia akademickiego i szkolenia w zakresie psychoterapii oraz empiryczne zapewnienie jakości opieki. W związku z tym istnieje wyraźna odpowiedzialność systemu opieki zdrowotnej i zawodu za finansowanie i prowadzenie istotnych dla opieki zdrowotnej badań w dziedzinie psychoterapii (Fydrich, 2004, s. 5–6). Należy jednak wskazać, że pierwsza niemiecka ustawa o zawodzie psychoterapeuty została uchwalona po 30 latach starań środowiska, aby móc wykonywać zawód niezależnie i na własną odpowiedzialność (Schulte, 2021, s. 201–210).

W mojej ocenie przytoczone powyżej fragmenty uzasadnień projektów ustaw regulujące kolejne zawody medyczne w pełni mogą mieć zastosowanie również i do zawodu psychoterapeuty. Również i przedmiot ewentualnej polskiej regulacji nie powinien odstawać od zakresu uchwalonego w PsychThG. W Niemczech pierwsza regulacja zawodu psychoterapeuty miała miejsce już w 1999 r., zaś kolejna w 2020 r. W Polsce niestety próżno szukać nawet i projektów takich kompleksowych regulacji.

Uwagi podsumowujące. Postulaty *de lege ferenda* co do zawodu psychoterapeuty

Powyżej wskazane uwagi krytyczne dotyczące obecnego sposobu wykonywania zawodu psychoterapeuty wprost wskazują na konieczność podjęcia działań legislacyjnych, które miałyby na celu w pierwszej kolejności rozmowę ze środowiskiem psychoterapeutów, ale i również pacjentów, co do kierunku zmian w zakresie instytucjonalizacji zawodu psychoterapeuty – być może na wzór niemieckiego rozwiązania przyjętego w PsychThG.

Zakreślone w tytule pytanie (będące zarazem hipotezą) wymaga w mojej ocenie odpowiedzi jednoznacznie pozytywnej. Zawód psychoterapeuty wymaga instytucjonalizacji.

Zawód ten, o którym coraz częściej się mówi, dzisiaj formalnie nie istnieje w sensie instytucjonalnym. Społeczeństwo natomiast, uwzględniając wyniki badań, pilnie potrzebuje dodatkowego – profesjonalnego wsparcia i pomocy w zakresie zdrowia psychicznego. Brak takiej pomocy może prowadzić do rychłego pogorszenia stanu zdrowia, a nawet prób samobójczych, czy śmierci.

Podsumowując również udzielone powyżej odpowiedzi na zakreślone na wstępie pytania badawcze, zawód psychoterapeuty, w proponowanym powyżej kształcie, może potencjalnie spełniać przesłanki uznania go za wolny zawód. Wszelkie ograniczenia w zakresie możliwości jego wykonywania muszą być wprowadzone w drodze ustawy i nie jest dopuszczalne wprowadzanie ich w akcie niższego rzędu – co miało miejsce.

W mojej ocenie potencjalna ustawa, która miałaby zostać opracowana, powinna przede wszystkim regulować zagadnienia dotyczące zasad i warunków wykonywania zawodu psychoterapeuty, zasad i organizacji kształcenia podyplomowego, jak również doskonalenia

zawodowego psychoterapeutów, organizację i zakres działania samorządu zawodowego psychoterapeutów, a także zasady odpowiedzialności zawodowej psychoterapeuty. Taki utworzony samorząd zawodowy korzystałby również z ochrony prawnej wynikającej z art. 17 Konstytucji, albowiem byłby to zawód wolny i zawód zaufania publicznego – podobnie jak lekarz, czy adwokat. Dopiero wówczas będzie można mówić o tym, że jest to zawód profesjonalny, czyli taki zakładający wysoki poziom wykształcenia (Moroń, 2021, s. 23).

To prawodawca bierze odpowiedzialność za to, że działy usługi psychoterapeuty mogą być świadczone przez dowolną osobę – bez jakiegokolwiek kontroli samorządu zawodowego, który nie istnieje. Jest to luka systemowa,

którą prawodawca powinien dostrzec i wypełnić – tak jak w założeniu miało to miejsce uchwalając ustawę o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów.

Jak wskazano na początku, ustawodawca wykazuje się w ostatnich latach tendencją do instytucjonalizacji innych wolnych zawodów. Działania takie powinny składać się do refleksji, że zawód psychoterapeuty również może wymagać takiego działania. Dokonywanie instytucjonalizacji każdego zawodu, który potencjalnie może być wolnym zawodem, nie należy jednak oceniać pozytywnie. Może to prowadzić to do zjawiska inflacji wolnych zawodów i osłabienia ich roli – powinno to być poprzedzone głęboką analizą, a zawód psychoterapeuty takiej właśnie analizy wymaga.

Przypisy/Notes

¹ Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi. MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym. Fundacja UNaweza 2023, <https://www.unaweza.org/aktualnosci/mlode-glowsy-raport-z-badania/> (dostęp: 18.04.2023 r.).

² 11 kwietnia 2023 r. projekt wpłynął do Sejmu i otrzymał nr druku 3183. 16 czerwca 2023 r. Sejm uchwalił przedmiotową ustawę, zaś Senat 13 lipca 2023 r. wyraził swoje stanowisko – wnosząc poprawki co do treści ustawy. 27 lipca 2023 r. stanowisko co do poprawek Senatu zajęła sejmowa Komisja Zdrowia. Sprawozdanie komisji oczekuje na rozpatrzenie go przez Sejm.

³ Dla przykładu można wskazać, że prawodawca pojęciem wolnego zawodu posługuje się np. w art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2540 ze zm.). Zgodnie z tym przepisem przez wolny zawód rozumie się pozarolniczą działalność gospodarczą wykonywaną osobiście przez tłumaczy, adwokatów, notariuszy, radców prawnych, biegłych rewidentów, księgowych, agentów ubezpieczeniowych, agentów oferujących ubezpieczenia uzupełniające, brokerów reasekuracyjnych, brokerów ubezpieczeniowych, doradców podatkowych, doradców restrukturyzacyjnych, maklerów papierów wartościowych, doradców inwestycyjnych, agentów firm inwestycyjnych oraz rzeczników patentowych, z tym że za osobiste wykonywanie wolnego zawodu uważa się wykonywanie działalności bez zatrudniania na podstawie umów o pracę, umów zlecenia, umów o dzieło oraz innych umów o podobnym charakterze osób, które wykonują czynności związane z istotą danego zawodu.

⁴ Postanowienie TK z 18 listopada 2014 r., Ts 263/13, OTK-B 2015, nr 4, poz. 358 i powołane tam orzecznictwo.

⁵ Zgodnie z art. 61 § 1 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 217 ze zm.), na stanowisko sędziego sądu rejonowego może być powołany ten, kto: posiada wyłącznie obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i publicznych, a także nie był prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe; jest nieskazitelnego charakteru; ukończył wyższe studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskał tytuł zawodowy magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej; jest zdolny, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego; ukończył 29 lat; złożył egzamin sędziowski lub prokuratorski; zajmując stanowisko asesora sądowego, pełnił obowiązki sędziego co najmniej przez trzy lata.

⁶ Zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 2 lit. a) i pkt 3–5 ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1731 ze zm.), okręgowa rada lekarska przyznaje, z zastrzeżeniem ust. 2–6 oraz art. 5a–5c, prawo wykonywania zawodu lekarza albo prawo wykonywania zawodu lekarza dentysty osobie, która posiada dyplom ukończenia studiów na kierunku lekarskim wydany przez polską szkołę wyższą, potwierdzający posiadanie kwalifikacji w zakresie podstawowego kształcenia i ukończenie co najmniej sześcioletnich jednolitych studiów magisterskich na kierunku lekarskim, obejmujących co najmniej 5700 godzin dydaktycznych zajęć teoretycznych i praktycznych, w tym dwusemestralnego praktycznego nauczania klinicznego na 6. roku studiów, lub dyplom ukończenia studiów na kierunku lekarsko-dentystycznym wydany przez polską szkołę wyższą, potwierdzający posiadanie kwalifikacji w zakresie podstawowego kształcenia i ukończenie co najmniej pięcioletnich jednolitych studiów magisterskich na kierunku lekarsko – dentystycznym, obejmujących co najmniej dwusemestralne praktyczne nauczanie kliniczne na 5. roku studiów i co najmniej 5000 godzin dydaktycznych zajęć teoretycznych i praktycznych; posiada pełną zdolność do czynności prawnych; posiada stan zdrowia pozwalający na wykonywanie zawodu lekarza lub lekarza dentysty; wykazuje nienaganną postawę etyczną.

⁷ Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy z 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 551), Izba inżynierów budownictwa zrzesza osoby, które: posiadają uprawnienia budowlane w specjalnościach, o których mowa w art. 14 ust. 1 pkt 2–4 ustawy – Prawo budowlane; posiadają uprawnienia budowlane w zakresie odpowiadającym zakresowi specjalności, o której mowa w art. 14 ust. 1 pkt 1 ustawy – Prawo budowlane w zakresie określonym w art. 14 ust. 3 pkt 2–4 tej ustawy, lub specjalności, o których mowa w pkt 1, uzyskane przed dniem wejścia w życie ustawy – Prawo budowlane; są obywatelami państw członkowskich, którzy nabyli kwalifikacje zawodowe do wykonywania działalności w budownictwie, równoznacznej wykonywaniu samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, odpowiadające wymaganiom określonym w pkt 1 i 3 oraz posiadają odpowiednią decyzję o uznaniu kwalifikacji zawodowych.

⁸ Psycholog, psychoterapeuta czy psychiatra?, Serwis Ministerstwa Zdrowia i Narodowego Funduszu Zdrowia, <https://pacjent.gov.pl/arttykul/psycholog-psychoterapeuta-czy-psychiatra> (dostęp: 17.04.2023 r.).

- ⁹ Zob. bip.brpo.gov.pl/content/przez-zaniedbania-pabstwa-psychologowie-nie-maja-prawa-wykonywania-zawodu-rpo-do-MRPiPS (dostęp: 24.06.2023 r.).
- ¹⁰ Polska Rada Psychoterapii, Ważne definicje, prp.org.pl/wazne-definicje/#toggle-id-5 (dostęp: 04.03.2023 r.).
- ¹¹ Dla porównania należy również wskazać, że zawód psychologa jest zawodem zinstytucjonalizowanym. Reguluje go ustawa z 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (t.j. Dz.U. z 2019, poz. 1026), która w art. 8 ust. 1 zakłada, że na listę psychologów wpisuje się osobę, która łącznie spełnia następujące warunki: 1) uzyskała w polskiej uczelni dyplom magistra psychologii lub uzyskała za granicą wykształcenie uznane za równorzędne w Rzeczypospolitej Polskiej; 2) posiada pełną zdolność do czynności prawnych; 3) włada językiem polskim w mowie i piśmie w zakresie koniecznym do wykonywania zawodu psychologa; 4) odbyła podyplomowy staż zawodowy, pod merytorycznym nadzorem psychologa posiadającego prawo wykonywania zawodu, który ponosi odpowiedzialność za czynności zawodowe wykonywane przez psychologa-stażystę.
- ¹² Polska Rada Psychoterapii, Ważne definicje, prp.org.pl/wazne-definicje/#toggle-id-5 (dostęp: 04.03.2023 r.).
- ¹³ W § 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Zdrowia z 19 czerwca 2019 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (Dz.U. z 2019, poz. 1285 ze zm.) wskazano, że przez osobę posiadającą certyfikat psychoterapeuty rozumie się osobę, która spełnia łącznie następujące warunki: posiada tytuł zawodowy lekarza lub tytuł zawodowy magistra pielęgniarstwa, lub magistra po ukończeniu studiów na kierunku psychologii, pedagogiki, resocjalizacji, socjologii albo spełnia warunki określone w art. 63 ust. 1 ustawy z 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz.U. z 2019, poz. 1026), b) ukończyła podyplomowe szkolenie w zakresie oddziaływań psychoterapeutycznych mających zastosowanie w leczeniu zaburzeń zdrowia, prowadzone metodami o udowodnionej naukowo skuteczności, w szczególności metodą terapii humanistyczno-doświadczeniowej lub integracyjnej, lub poznawczo-behawioralnej, lub psychoanalitycznej, lub psychodynamicznej, lub systemowej, w wymiarze co najmniej 1200 godzin albo przed 2007 r. ukończyła podyplomowe szkolenie w zakresie oddziaływań psychoterapeutycznych mających zastosowanie w leczeniu zaburzeń zdrowia w wymiarze czasu określonym w programie tego szkolenia, c) posiada zaświadczenie poświadczające odbycie szkolenia wymienionego w lit. b, zakończonego egzaminem przeprowadzonym przez komisję zewnętrzną wobec podmiotu kształcącego, w skład której nie wchodzi przedstawiciele podmiotu kształcącego, w szczególności powołaną przez stowarzyszenia wydające certyfikaty psychoterapeuty.
- ¹⁴ Wyrok NSA z 23 września 2021 r., II GSK 876/21, LEX nr 3270361; wyrok WSA w Opolu z 27 października 2020 r., II SA/Op 219/20, LEX nr 3093916. Zob. odmiennie: wyrok WSA w Bydgoszczy z 17 listopada 2020 r., II SA/Bd 834/20, LEX nr 3114110.
- ¹⁵ Stanowisko organizacji reprezentujących środowisko psychoterapeutów do projektu rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia z 13 grudnia 2022 r., sekcjanaukowapsychoterapii.org/wp-content/uploads/2022/12/Uwagi-do-rozporzadzenia-1416.pdf (dostęp: 05.03.2023 r.).
- ¹⁶ Stanowisko stowarzyszeń zrzeszających psychoterapeutów w sprawie rozporządzenia wprowadzającego specjalizację w dziedzinie psychoterapii z 30 czerwca 2023 r., <https://sekcjanaukowapsychoterapii.org/stanowisko-w-sprawie-wprowadzenia-specjalizacji-w-dziedzinie-psychoterapii/> (dostęp: 03.08.2023 r.).
- ¹⁷ Zgodnie z art. 1 ust. 4 ustawy z 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz. 1184 ze zm.), tytuł zawodowy „adwokat” podlega ochronie prawnej.
- ¹⁸ Zob. przykładowo art. 9 pkt 3 ustawy z 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty (tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz. 168 ze zm.), w którym wskazano, że fizjoterapeuta jest obowiązany zachowywać w tajemnicy informacje związane z pacjentem, uzyskane w związku z wykonywaniem zawodu zgodnie z przepisami ustawy z 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta; jak również art. 17 ust. 1 ustawy z 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz. 2702 ze zm.), zgodnie z którym pielęgniarka i położna są obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu.
- ¹⁹ Kodeks Etyczny Sekcji Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, www.sekcjapsychoterapii.pl/kodeks-etyczny (dostęp: 13.03.2023 r.).
- ²⁰ Kodeks Etyki Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, psychiatria.org.pl/sekcja_naukowa_psychoterapii (dostęp: 13.03.2023 r.).
- ²¹ Polska Rada Psychoterapii, Zasady etyczne, [/prp.org.pl/zasady-etyczne](http://prp.org.pl/zasady-etyczne) (dostęp: 13.03.2023 r.).
- ²² Poselski projekt ustawy o zawodzie fizjoterapeuty oraz o zmianie innych ustaw, druk nr 3001/VII kadencja.
- ²³ Poselski projekt ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, druk nr 1302/III kadencja.
- ²⁴ Zob. https://www.gesetze-im-internet.de/psychthg_2020/BJNR160410019.html (dostęp: 24.06.2023 r.).

Bibliografia/References

- Babicki, M. & Mastalerz-Migas, A. (2021). Występowanie zaburzeń lękowych wśród Polaków w dobie pandemii COVID-19. *Psychiatria Polska*, 55(3), 11.
- Bartoszewicz, M. (2014). Komentarz do art. 65. W M. Haczowska (Red.). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el.
- Borowicz, J. (2020). *Wykonywanie wolnego zawodu w ramach stosunku pracy w prawie polskim*. E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.
- Chmaj, M. (2019). *Komentarz do Konstytucji RP. Art. 30, 31, 32, 33*. Wydawnictwo Difin.
- Fundacja UNAWEZA (2023, 17 kwietnia). *Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi. MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym*. <https://www.unaweza.org/aktualnosci/mlode-glowy-raport-z-badania>.
- Fydrich, T. (2004). Fünf Jahre Psychotherapeutengesetz. *Verhaltenstherapie*, 14, 5–6.
- Gromulska, L. (2010). Zdrowie psychiczne w świetle dokumentów Światowej Organizacji Zdrowia, *Przegląd Epidemiologiczny*, (64) s. 128.
- Hammens, C. (2006). *Depresja* (M. Trzebiatowska, Tłum.). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. (Oryginał został opublikowany w 1997 r.).

- Jacyszyn, J. (2004). Aksjologia wykonywania wolnego zawodu. W: *Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce*. LexisNexis.
- Jacyszyn, J. (2015). "Wolny zawód" – anachronizm czy istotne pojęcie prawne? *Przegląd Prawa Handlowego*, 11, 18.
- Kessler, R.C., Demler O., Frank, R.G., Olsson, M., Pincus, H.A., Walters, E.E., Wang, P., Wells, K.B. & Zaslavsky, A.M. (2005). Prevalence and treatment of mental disorders, 1990 to 2003. *New England Journal of Medicine*. 352(24).
- Kidyba, A. (2023). Komentarz do art. 88. W M. Dumkiewicz & A. Kidyba (Red.), *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el.
- Korczak-Kubalski, I. (2022). Samorząd zawodowy psychologów w Polsce – uregulowania prawne i perspektywy. *Przegląd Prawa Publicznego*, 7–8, 232.
- Kruszyńska-Kośmicka, M. & Hyżorek, A. (2022). Prawne aspekty ograniczenia działalności gospodarczej – studium przypadku epidemii wirusa SARS-CoV-2. W M. Szewczyk, E. Szewczyk & L. Staniszevska (Red.), *Regulacje prawne w postępowaniu administracyjnym i sądowniczym wprowadzone na skutek pandemii koronawirusa – zagadnienia wybrane* (s. 120). Wydawnictwo Instytutu Nauk Prawnych PAN.
- Kubiak, A., Nahorska, W., Hyżorek, A. & Michałowski, J. (2022). *Do We Need a Legal Regulation of the Psychotherapist Profession? Research on the Need of Polish Psychotherapists for Legal Regulations of Their Professional Activity*. www.researchgate.net/publication/365350090_Do_We_Need_a_Legal_Regulation_of_the_Psychotherapist_Profession_Research_on_the_Need_of_Polish_Psychotherapists_for_Legal_Regulations_of_Their_Professional_Activity#fullTextFileContent.
- Kulesza, M. (2002). Pojęcie zawodu zaufania publicznego. W S. Legat & M. Lipińska (Red.), *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Polityki Społecznej i Zdrowia Senatu RP przy współudziale Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka. Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu.
- Ministerstwo Zdrowia & Narodowy Fundusz Zdrowia (2021, 11 października). *Psycholog, psychoterapeuta czy psychiatra?* <https://pacjent.gov.pl/arttykul/psycholog-psychoterapeuta-czy-psychiatra>.
- Moroń, D. (2021). Profesjonalizacja zawodu pracownika socjalnego w Polsce. *Praca i Zabezpieczenie Społeczne*, 8, 23. DOI 10.33226/0032-6186.2021.8.2
- Moskalewicz, J., Kiejna, A. & Wojtyniak, B. (Red.). (2012). *Kondycja psychiczna mieszkańców polski. Raport z badań „Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostęp do psychiatrycznej opieki zdrowotnej – EZOP Polska”*. Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Organizacje reprezentujące środowisko psychoterapeutów (2022, 13 grudnia). *Stanowisko organizacji reprezentujących środowisko psychoterapeutów do projektu rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia z 13 grudnia 2022 r.*, sekcjanaukowapsychoterapii.org/wp-content/uploads/2022/12/Uwagi-do-rozporzadzenia-1416.pdf.
- Polska Rada Psychoterapii (b.d.). *Ważne definicje*. prp.org.pl/wazne-definicje/#toggle-id-5.
- Polska Rada Psychoterapii (b.d.). *Zasady etyczne*. [/prp.org.pl/zasady-etyczne](https://prp.org.pl/zasady-etyczne).
- Rada Ministrów (2023, 29 marca). *Projekt ustawy o niektórych zawodach medycznych, przedłożony przez Ministra Zdrowia*, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-niektorych-zawodach-medycznych3>.
- Rządowe Centrum Legislacji (2022, 7 listopada). *Projekt rozporządzenia Ministra Zdrowia zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia*. legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12366002/katalog/12925194#12925194.
- Sarnecki, P. (2016). Komentarz do art. 17. W L. Garlicki & M. Zubik (Red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Tom I.
- Schulte D. (2021). Der lange Weg zum Psychotherapeutengesetz. Vier Stationen in drei Jahrzehnten. *Psychologische Rundschau*, 72(3), 201–210.
- Sekcja Naukowa Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (b.d.). *Kodeks Etyki Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego*, psychiatria.org.pl/sekcja_naukowa_psychoterapii.
- Sekcja Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (2007, 19 października). *Kodeks Etyczny Sekcji Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego*, www.sekcjapsychoterapii.pl/kodeks-etyczny.
- Skrzydło, W. (2013). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Komentarz, LEX/el.
- Sobczyk, A. & Kulig, K. (2016). Komentarz do art. 65. W M. Safjan & L. Bosek (Red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*. Legalis/el.
- Stowarzyszenia zrzeszające psychoterapeutów (2023, 30 czerwca). *Stanowisko stowarzyszeń zrzeszających psychoterapeutów w sprawie rozporządzenia wprowadzającego specjalizację w dziedzinie psychoterapii*, <https://sekcjanaukowapsychoterapii.org/stanowisko-w-sprawie-wprowadzenia-specjalizacji-w-dziedzinie-psychoterapii>.
- Szafrański, T. (2014). Ochrona zdrowia psychicznego we współczesnym świecie. W J. Wciórka (Red.), *Ochrona zdrowia psychicznego w Polsce: wyzwania, plany, bariery, dobre praktyki*, Raport RPO (s. 11). Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Szymański, A. (2012). Wyłączenie wspólnika ze spółki komandytowej zawiązanej w celu wykonywania wolnego zawodu, *Przegląd Prawa Handlowego*, 1, 5.
- Ślebzak, K. (2022). Ustawowy wymóg ograniczeń. W: K. W. Baran, K. Ślebzak (Red.), *System Prawa Pracy. Tom XIII. Zawody prawnicze*. Wolters Kluwer.
- Wierzbicka, K. (2020). Blaski i cienie wykonywania zawodu optometry w Polsce, czyli o statusie nieuregulowanego zawodu medycznego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego*, 112, 292–304. <http://dx.doi.org/10.15584/znrprawo.2020.30.19>
- Wojtczak, K. (1999). *Zawód i jego prawna reglamentacja. Studium z zakresu materialnego prawa administracyjnego*. Ars Boni et Aequi.
- Zacharzewski, K. (2011). Znaczenie kodeksów deontologicznych w dziedzinie prawa prywatnego. *Przegląd Prawa Handlowego*, 6, 35.

Mgr Aleksander Hyżorek, Magister prawa, asystent na Wydziale Psychologii i Prawa na Wydziale Psychologii i Prawa w Poznaniu oraz w Instytucie Prawa Uniwersytetu SWPS. Autor publikacji z zakresu prawa i postępowania administracyjnego.

Mgr Aleksander Hyżorek, Master's degree in law, assistant at the Faculty of Psychology and Law in Poznań and at the Institute of Law at SWPS University. Author of publications in the field of law and administrative proceedings.